ACADEMIA ROMÂNĂ

DISCURSURI DE RECEPȚIUNE

XXIII.

UGRINUS—1291

DISCURS ROSTIT LA 9 (22) MARTIE 1901
IN ȘEDINȚĂ SOLEMNĂ

DE

IOAN PUȘCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE

CU RĔSPUNS DE

B. PETRICEICU-HASDEU
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE.

BUCURESCI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL
Furnisor al Curțiĭ Regale
16, STRADA DÓMNEI, 16
1901

Prețul 20 banĭ.

ACADEMIA ROMÂNĂ

DISCURSURI DE RECEPŢIUNE

XXIII.

UGRINUS—1291

DISCURS ROSTIT LA 9 (22) MARTIE 1901
IN ŞEDINŢĂ SOLEMNĂ

DE

IOAN PUŞCARIU
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE

CU RĔSPUNS DE

B. PETRÍCEICU-HASDEU
MEMBRU AL ACADEMIEĬ ROMÂNE.

BUCURESCI
INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE CAROL GÖBL
Furnisor al Curţiĭ Regale
16, STRADA DÓMNEI, 16
1901

Domnilor Colegi,

Ales fiind de membru al Academieĭ Române în două rîndurĭ — prima dată la anul 1877 de membru onorar, iar în anul expirat 1900 de membru ordinariŭ,—mĕ vĕd astădĭ în prea fericita posiţiune d'a puté să vĕ exprim şi în persónă profunda şi omagiala mea mulţămită pentru rara onóre d'a fi primit în sînul acesteĭ ilustre corporaţiunĭ, şi d'a mĕ presentà cu următorul discurs de recepţiune.

I.

De temă a discursuluĭ meŭ, am ales pe *Ugrinus* de la anul 1291, care din partea istoriografilor maĭ vechĭ şi maĭ noĭ a fost adus adeseorĭ în legătură cu migrarea Fogărăşenilor peste Carpaţĭ, şi cu fondarea Statuluĭ Român sub Radu Negru-Vodă, fără însă d'a fi putut devenì la un resultat positiv.

Nicĭ eŭ nu am pretenţiunea d'a puté deslegà acest nod gordian, spre mulţumirea obştéscă, ci totul, ce pot — în urma cercetărilor mele — să vĕ presentez, se reduce la reasumarea unor momente maĭ remarcabile ce ating istoria Românilor de pe timpul pretitulatuluĭ Ugrinus, lăsând ca conclusiunile să urmeze de sine.

Numele *Ugrinus* erà des usitat prin seceliĭ XII—XIV.

Katona, în Epitome, la anul 1103, amintesce de un *Ugra* ca Ban al

Croaţieĭ, carele se vede a fi identic cu Archiepiscopul de Calocea *Ugrinus* de pe timpul acela.

Katona ne descopere maĭ departe pe un *Ugrinus*, la anul 1175, ca episcop de Zagrabia — la anul 1188 ca episcop de Geurin (Györ), — şi la anul 1204 ca Archiepiscop la Strigon, carele ar fi luat parte şi la expediţiunile Cruciate, 1219—1221. In fine, Katona amintesce la anul 1299 şi de adversarul Regeluĭ Andrea III, cu numele *Ugrinus* Vilakius, Ujlaki de genere Hedervár, descendent din Comiţiĭ Henneburg din Germania (Nagy Iván, Magy. Családai, V — 73).

Intre Baniĭ de Severin aflăm la anul 1268 şi 1275 pe *Ugrinus*, fiul luĭ Pousa (Hurmuzaki, Doc. I, pag. 333, 406, 408); iar la Comitele Ios. Kemény, în seria Voivoḑilor transilvanĭ, la anul 1274, pe un asemenea *Ugrinus* (Trans. 1869, pag. 23).

Din documentele de la anul 1281 publicate de Teutsch und Firnhaber (Urkundenb. I, pag. 121—122), aflăm că episcopul Albense P. (Petrus) cede moşia de 12 aratri din Baratpüspöki-Gerend) (1) magistruluĭ *Ugrinus* şi fraţilor sĕĭ Michail şi Barch, fiilor Comiteluĭ Barch de genere Chak, ce (după Nagy Iván, l. c.) derivă de la Sabolcs, fiul luĭ Elend, unul din ceĭ şépte ducĭ, sub carĭ aŭ sosit Unguriĭ în Panonia.

Numele Chak însă acì figuréză numaĭ ca nume de botez, pentru că aflăm în seria Voivoḑilor transilvanĭ înşiraţĭ de Comitele Kemény (l. c.), la anul 1231, pe un Pousa, şi la anul 1252 pe Chak, fiul luĭ Pousa, pe carele Nagy Iván (IX, pag. 531) îl derivă de genere Radvan. Cu tóte acestea, documentul de la anul 1284 (Trans. 1871, pag. 79) descopere pe un Pousa, fiul luĭ Unus (Onu?), serv al dómneĭ de Koplen, pe carele acésta îl eliberéză din servitute.

Asemenea aflăm şi despre familia de Chak din documentul anuluì 1268 (Hurm., Doc. I, 336), că Ştefan, Ducele Ardéluluĭ, maĭ târḑiŭ Rege al Ungarieĭ, ridică pe treĭ fraţĭ aĭ luĭ Chaki din Bihor din condiţiunea de colonĭ la starea de Cavalerĭ, din care ar descinde şi Michail Chaki, fostul Cancelar al luĭ Zapolya, pe la anul 1569, pe carele italianul Andrea Gromo îl numesce Vallaco.

Contele Ios. Kemény (în «Archiv des Vereins für Siebenb.,» 1855. II, pag. 75) recunósce, că Cancelarul Michail Chaki e de origine română, însă din stirpea celor treĭ fraţĭ bihorenĭ din anul 1268, iar nu din viţa Comiţilor Chaky, carĭ derivă de genere Saac (Chak), descendenţĭ din ducele Elend. Totuşĭ Nagy Iván înşiră pe toţĭ în una şi aceeaşĭ tabelă genealogică.

---

(1) Alţiĭ pun: *Selend* în Biharia.

Dar fie tréba cum va fi, noĭ scótem acì numaĭ consecința, că tóte maĭ sus atinsele nume de Ugrinus, Pousa, Chak, etc., pe la început aŭ figurat numaĭ ca nume de botez, ce se refer la deosebite familiĭ, din deosebite epoce şi din deosebite naționalitățĭ, şi că tóte acelea numaĭ cu timpul s'aŭ format în conume, la carĭ s'aŭ maĭ adăogat apoĭ şi predicatele lor.

De când Anonimul Notar al Regeluĭ Bela din sec. XII şi Simon de Keza din sec. XIII, în cronicele lor, imitând epopeele antice, aŭ suit scara de ascendență a familiilor maĭ distinse după timpul lor până la ceĭ şépte ducĭ şi la cele 108 némurĭ ale migrațiuniĭ maghiare, şi pe aceştia până la Nimrod şi până în naia luĭ Noe, maì tóte familiile de frunte aŭ adoptat la numele lor şi genul primitiv, din care descind.

Dar genealogul Nagy Iván se exprimă în privința acésta fórte nimerit, când ḑice:

«Unde în privința începutuluĭ istoric, atât al națiuniĭ cât şi al familiilor «singuratice încetă positivitatea, acolo rola o jócă numaĭ invențiunile poe«tice. Poesia însă nu limpeḑesce întunerecul, ci maĭ adese-orĭ numaĭ învĕlue «şi îngreunéză posibilitatea ulteriórelor cercetărĭ. Maĭ fie-care familie se fo«losesce de atarĭ surogate datate maĭ de demult saŭ maĭ de curînd, ca să «suplinéscă golul timpurilor, ce trece peste documentele istorice, şi ca aşà «să pótă merge cu istoria familieĭ sale peste cuprinsul pergamentelor celor «d'abià de şése sute de anĭ, până ajung în chaosul cel nepătruns al întu«nereculuĭ, unde poesia să se pótă îmbrățişà cu adevĕrul fără de sfiélă. «Chiar şi cele maĭ vechĭ familiĭ avitice ale patrieĭ nóstre — peste tot luate— «d'abià pot trece peste secolul XII, şi maĭ cu sémă peste al XIII-lea, cu docu«mentele autentice spre adeverirea serieĭ neîntrerupte a generațiuniĭ lor. «Peste acestea în colo, spre completare, se face provocare numaĭ la narațiunĭ «fabulóse, numite tradițiunĭ (carĭ însă — cum s'a ḑis — în cele maĭ multe «casurĭ sunt scornriturĭ din timpurile maĭ recente). Genealogiĭ fantasticĭ «rare-orĭ se îndestulesc cu purul adevĕr.» (Nagy Iván, l. c. XII, pag. 368).

II.

După ce am trecut cu revista sumară peste maĭ toțĭ *Ugriniĭ*, ce ne întîmpină în actele maĭ vechĭ, acum *venio ad fortissimum.*

La anul 1291 Andreas III, ultimul Rege al Ungarieĭ, descendent în linie bărbătéscă din dinastia luĭ Arpad, avĕnd în vedere că aristocrația cea puternică — şi alt-cum divisată în partidele ce gravitaŭ spre pretendențiĭ din ramurile femeescĭ ale dinastieĭ, — ocupaseră maĭ tóte domeniurile regale, se vĕḑù necesitat să convóce, între altele, şi la Alba-

Iulia, o adunare obştéscă a Nobililor, a Saşilor, a Secuilor şi a Olachilor *pro reformatione status eorum.*

Acolo se înfăţişă şi unul cu numele *Magister Ugrinus*, cu pretenţiunea d'a i se restituì posesiunile de la Fogăraş şi Sâmbăta de lângă rîul Oltuluĭ, ce aŭ fost ale luĭ şi ale antecesorilor sĕĭ, dar aŭ fost înstrăinate din stăpînirea sa. Regele, după cercetarea causeĭ, le adjudecă şi le restitue luĭ Ugrinus şi succesorilor, cu tóte drepturile şi folósele ce le-aŭ avut antecesoriĭ sĕĭ, extrădând diploma din Dumineca *Invocavit* în anul Domnuluĭ 1291 (Hurmuzaki, Doc., I, 510).

Un act de introducţiune, cum se recereà după procedura de atuncĭ cu clausula de: *nemine contradicente*, nu există, şi nicĭ alte urme de stăpînirea faptică a acelor moşiĭ prin Ugrinus, saŭ prin óre-carĭ succesorì aĭ sĕĭ, n'a lăsat, şi cu atât maĭ puţin se scie, că cine aŭ fost antecesoriĭ sĕĭ.

Diploma citată ne lasă cu totul în nedumerirea, ce ne constrînge la întrebarea, că cine a fost acest *Ugrinus?* De unde se trage, şi de unde a rĕsărit el la adunarea obştéscă din Alba-Iulia la anul 1291? Ce titlu special de drept a avut el la posesiunile pretinse la Fogăraş şi Sâmbăta? Cine a fost adversarul sĕŭ la procesul intentat în obştésca adunare din anul 1291? Şi, în fine, ce consecinţe politico-istorice se pot deduce din existenţa şi acţiunea acésta a luĭ Ugrinus?

Din diploma citată nu vedem alta decât, că acest Ugrinus se titulézä simplu *Magister*, ceea-ce Românul pe atuncia ĭ-ar fi ḑis: *jupânul*, maĭ târḑiŭ: *Logofĕtul* saŭ *Coconul*, astăḑĭ: *D-l Ugrin*—şi alta nimic!

Dar Rösler află luĭ Ugrinus de la 1291 cu totul alt leac! El, cu provocare la actele din anul 1281 (citate maĭ sus), găsesce că, cu ḑece anĭ înainte de 1291, a maĭ existat un Ugrinus, fiul Comiteluĭ Barch de genere Chak, carele a purtat cu episcopul de Alba-Iulia un proces pentru doue-spre-ḑece plugurĭ de pămînt la Baratpüspöki-Selend în Biharia, prin urmare acest Ugrinus a trebuit să fie identic cu Ugrinus, carele cu ḑece anĭ maĭ târḑiŭ figurézä ca pretendent al moşiilor de la Fogăraş şi Sâmbăta, şi că chiar şi adversarul acestuia în proces n'a putut fi altul decât tot episcopul de la Alba-Iulia.

Baculus in angulo-ergo pluit!

Asta ar însemnà cam atâta, de exemplu: dacă un Coconu Ion — să ḑicem—de la Bacăŭ, ar purtà proces cu episcopul de acolo pentru 12 pogóne de pămînt, iar alt Coconu Ion din Bucurescĭ ar pretinde locurile de la Cişmigiŭ, aceştĭ Ionĭ — ba póte toţĭ Ioniĭ de pe faţa pămîntuluĭ românesc—ar trebuì să fie identicĭ, şi că toţĭ aceştĭ Ionĭ

n'aŭ putut avé de adversarĭ în procesele lor decât pe episcopul de la Bacăŭ!

O ast-fel de logică a luĭ Rösler pricép-o orĭ-şi-cine va vré! *Credat Iudaeus Apella!* Eŭ unul însă nu mĕ pot înălţà până la sublimitatea unuĭ ast-fel de silogism miraculos!

In diploma din anul 1291 nu se ḑice, că Ugrinus amintit în ea ar fi vre-un fiŭ al Comiteluĭ Barch, şi nicĭ de genere Chak-Elend, saŭ că ar fi avut proces cu episcopul de Alba-Iulia, precum se ḑice de Ugrinus cel din actele anuluĭ 1281.

Afară de aceea, Rösler n'a vrut a luà notiţă şi despre aceea, că Ugrinus de la 1291, pe lângă maghiarul Ugrinus de la anul 1281, a maĭ avut un omonim din aceeaşĭ epocă: pe Ugrinus de Ujlak de la anul 1299, de originea germană Henneburg.

Acum stând Ugrinus al nostru din anul 1291 între doĭ alţĭ Ugrinĭ, unul de la anul 1281 de origine maghiară, şi altul de la 1299 de origine germană, vine întrebarea, că de ce origine şi naţionalitate a fost Ugrinus de la Fogăraş din anul 1291?.

Din dilema acésta aŭ cercat uniĭ să ne scótă cu provocare la istoricul Engel, carele scrie: «La anul 1290 erà un născut român cu numele «Ugrinus, Domn şi stăpîn al Fogăraşuluĭ şi Sâmbeteĭ. Familia Văcă«rescilor ţine stema saŭ ţimirul Fogăraşuluĭ până astăḑĭ întru adu«cere aminte, că l a stăpînit óre-când, precum scrie Eder (Şincai, la «a. 1291.)

Iată aşà dar între Ugrinus maghiar de la anul 1281 şi între Ugrinus german de la anul 1299, am găsit tocmaĭ la mijloc, la anul 1291, şi pe un Ugrinus néoş român! — Tres faciunt collegium!

De unde a luat Engel, eventual Eder, etc., dovada că Ugrinus de la a. 1291 a fost român? Eŭ unul nu sciŭ.

Dar dacă stă hipotesa, că Severineniĭ, pe la anul 1170—1180, aŭ cucerit Fogăraşul, póte că a rĕmas dintre eĭ vre-un puiŭ de Basarab pe la Fogăraş, din care să descindă şi românul Ugrinus de la 1291, şi asta póte că a dat ansă unora să identifice pe Ugrinus acela cu Negru-Vodă, cu Udristea, cu Văcărescii, etc.

Incidental observ acì, că stema Fogăraşuluĭ astăḑĭ stă dintr'o luntre pe apă (apa Oltuluĭ), în care se vĕd doĭ bărbaţĭ, unul conduce luntrea, cel-lalt ţine o cunună ridicată în sus; pe când stema Văcărescilor, după cum ne spune O. Lecca (în «Familiile boerescĭ»), ar cuprinde o cetate, d'asupra un cavaler, în drépta un steag albastru, în stînga un vultur negru. Când a intrat variaţiunea, nu pot sci.

Dar fie Ugrinus de la 1291 de origine maghiară, germană saŭ ro-

mână, pentru noĭ astăḑĭ cestiunea a devenit irrelevantă. Totul ce ne maĭ interesézǎ de acest Ugrinus e întrebarea: Ce a vrut Rösler et Comp. să scótă din el?

Nu alta decât intenţiunea manifestată în tóte scriptele sale, d'a căutà şi cumulà doveḑĭ peste doveḑĭ că ţéra Fogăraşuluĭ — numită şi *terra Blachorum*—pe la anul 1291, a fost a maghiaruluĭ Ugrinus, prin urmare n'a putut fi a luĭ Radu Negru-Vodă, şi de aceea nicĭ migraţiunea Românilor de la Fogăraş peste Carpaţĭ n'a putut avé loc, nicĭ pe atuncĭ şi nicĭ altă dată, pentru că Românii s'aŭ format în peninsula Balcanică, de unde, trecênd Dunărea succesiv, aŭ împopulat Valachia, şi de acì prin secolul XIII aŭ trecut şi în Ardél.

Pentru spargerea ólelor din carul teorieĭ acesteia a luì Rösler et Comp., s'aŭ aflat alte măciucĭ maĭ sdravene ca a mea, în cât mie puţin mĭ-a rěmas d'a maĭ contribuì şi eŭ la spargerea aceea. Totuşĭ, cu privinţă la obiectul nostru, trebue să observez măcar atâta, că supoSiţiunea aceea a luĭ Rösler, precum că Ugrinus de la 1291 ar fi fost Domn stăpînitor peste ţéra Fogăraşuluĭ, e cu totul falsă şi absurdă.

Abstrăgênd de la aceea, că pe atuncĭ Fogăraşul erà în stăpînirea luĭ Ştefan Mailat, aliatul Voivoduluĭ secuesc Roland, e destul a luà în vedere, că diploma de la anul 1291 nu ḑice alta decât că Ugrinus pretinde posesiunile sale avitice de la Fogăraş şi Sâmbăta; iar despre aceea, că luĭ ĭ-ar compete domnia peste tótă ţéra Fogăraşuluĭ, peste întréga *terra Blachorum*, nu se găsesce nicĭ o urmă în diploma aceea, şi nicĭ aiurea.

Ţéra Fogăraşuluĭ n'a constat numaĭ din cele douĕ comune Fogăraş şi Sâmbăta, ci aveà şi pe atuncĭ, ca şi astăḑĭ, peste 70—80 de sate, ce în parte mare le stăpîniaŭ boeriĭ de baştină, după cum aflăm din testimoniul anuluĭ 1231 (Trans. 1871, pag. 43), că chiar în nemijlocita vecinătate a Sâmbeteĭ se află comuna Voila, ca proprietate a luĭ Thrul (Tatul?), fiuluĭ luĭ Choru, *a temporibus jam, quibus ipsa terra Blachorum terra Bulgarorum existisse fertur.*

Următoriĭ luĭ Thrul în Voila astăḑĭ sunt familiile boeronale de acolo Şerban, Gabor, etc., după cum se află şi în cele-lalte comune din ţéra Fogăraşuluĭ numeróse familiĭ boerescĭ, ce le descrie maĭ în special «Datele istorice despre familiile nobile române», publicate de mine, în douĕ tomurĭ (Sibiiŭ, Tip. archid., 1892 şi 1895). Din acestea se vede, că chiar şi Sâmbăta a fost donată la anul 1432 prin Vlad-Vodă luĭ Roman din Voivodenĭ.

Numaĭ una o nimeresce şi Roesler, adecă că pe la anul 1290 n'a existat nicĭ un Radu Negru-Vodă, şi că o descălecare epocală a Fo-

gărăşenilor peste Carpaţĭ la Câmpulung pe atuncĭ nu s'a întîmplat. Acésta o recunosc şi eŭ, dar nu din motivele aduse de Roesler, şi nicĭ de frica vre-unuĭ Ugrinus de pe atuncia.

III.

Trecênd acuma la cestiunea migraţiunilor şi descălecărilor române, trebue să premit, că chronicariĭ românĭ încă aŭ avut slăbiciunea celorlalţĭ chronicarĭ din evul mediŭ, d'a îmbrăcà tradiţiunile despre începutul staturilor române în aureola poetică a epopeelor obicĭnuite pe atuncĭ maĭ la tóte naţiunile.

Colegul nostru d-l Hasdeŭ a nimerit cuiul tocmaĭ în cap, când a ḑis, că Statul Ţĕriĭ-Românescĭ n'a fost intemeiat vre-odată de un singur principe, ci e opera succesivă a maĭ multora, etc. (Introd. la Etym. magn. Romaniae, tom IV, pag. XXVIII).

La acéstă enunciaţiune cutez şi eŭ să adaog afirmaţiunea, că migraţiunile Românilor peste Dunăre şi Carpaţĭ, şi vice-versa, aŭ fost continue, începênd de la colonisarea luĭ Traian până în ḑiua de astăḑĭ, când acésta se întîmplă chiar şi sub ochiĭ noştri.

Totul, ce putem registrà din aceste migraţiunĭ, se reduce la cestiunea, care dintre ele aŭ lăsat urme istorice maĭ marcabile, şi cu ce efecte epocale? şi în fine ce cause impulsive le-aŭ pus pe acelea în mişcare?

Dacă luăm la sondare pretinsa migraţiune de la anul 1290 sub Radu Negru-Vodă, ce ne-o descopere chronica luĭ Const. Căpitanul, etc. apoĭ trebue să reflectăm că, abstrăgênd de la împrejurarea, că pe atuncĭ n'a existat nicĭ un Radu Negru-Vodă, nu aflăm nicĭ o causă plausibilă, şi nicĭ un impuls probabil, ce ar fi putut pune pe Fogărăşenĭ tocmaĭ pe atuncĭ în mişcare de emigraţiune cu grămada peste Carpaţĭ. Cel mult dacă economiĭ de vite de pe atuncĭ, ca şi mocaniĭ noştri de astăḑĭ, treceaŭ cu vitele lor la văratic pe munţiĭ Carpaţilor, şi la ernatic pe câmpiile Dunărene până în Bărăgan, în bălţile Borceĭ, în Basarabia, Dobrogea, etc. şi se reîntorceaŭ periodic cu ele acasă. Dar aceste mişcărĭ n'aŭ fost acţiunĭ de întemeere a vre-unuĭ stat.

Fotino pune migrarea Fogărăşenilor cu Radu Negru-Vodă pe la anul 1241, ca urmare a invasiuniĭ mongolice. Insă, de óre-ce acéstă invasiune s'a fost întins nu numaĭ peste Ardél, ci a trecut şi în ţéra Ulaghilor, locuitoriĭ din şesurĭ şi d'o parte şi de alta s'aŭ putut retrage spre vîrfurile Carpaţilor până a trecut nevoia, dar o trecere a

luĭ Radu Negru-Vodă de la Fogăraş în Valachia pe atuncĭ e cu atât maĭ puţin verosimilă, cu cât curînd după aceea aflăm pe la anul 1247 ca voivodĭ stăpînitorĭ în stînga Oltuluĭ pe Seneslaŭ, iară în drépta pe Michail Liteanu. Litovoi

Şincai, cu provocare la anonimul românesc şi la inscripţiunile de la biserica Adormiriĭ din Câmpulung, susţine, că Radu Negru-Vodă, Ducele Fogăraşuluĭ şi Amlaşuluĭ, a trecut Carpaţiĭ maĭ nainte de anul 1215, când a zidit biserica numită.

Acéstă versiune mi se pare a se apropià maĭ tàre de adevĕr şi e justificabilă prin constelaţiunile politice şi religióse premerse anuluĭ 1215.

Scim despre o parte, că fraţiĭ Asan, din drépta Dunăriĭ, revoltându-se asupra luĭ Isac Anghel în anul 1186, aŭ purtat cu Bizantiniĭ maĭ multe răsbóie, în carĭ de câte-orĭ Româniĭ eraŭ bătuţĭ, d'atâtea orĭ se refugiaŭ în stînga Dunăriĭ, unde, recrutând pe Româniĭ de la munţiĭ Carpaţilor şi pe Cumaniĭ din şesurile Dunărene, se reîntorceaŭ şi băteaŭ pe Grecĭ, până ce le succese a întemeià Imperiul Blacho-Bulgar.

Despre altă parte scim şi aceea că, pe la mijlocul sec. XII, Saşiĭ — sub scutul expediţiunilor cruciate—sosind în Ardél aŭ colonisat între altele şi terenul dintre Mureş şi Olt, a Varos usque Boralt, ce maĭ nainte formà ducatul de Omlas, despre care voiŭ vorbì cu altă ocasiune maĭ pe larg.

Ba, de acì cu timpul, trecênd şi peste Olt, aŭ ocupat şi din ţéra Fogăraşuluĭ unele puncte strategice pe ţĕrmul stîng al acestuĭ rîŭ, precum a fost Cârţa — Kertz exemptam de Blachis, — Şerçaia şi altele, de unde apoĭ se explică influenţa regală tot maĭ intensivă şi asupra administrăriĭ ţĕriĭ Fogărăşene şi a celor-lalte districte românescĭ strîmtorite la munţĭ.

Strîmtorirea acésta a Românilor spre munţiĭ Carpaţilor, unde poporaţiunea lor, împinsă de coloniştiĭ Saşĭ, a trebuit naturalmente să se îndeseze peste măsură şi peste putinţa d'a trăì acolo, iar despre cea-laltă parte frămîntarea, dospirea şi formarea de state nouĕ la Dunăre, aŭ dat cel maĭ plausibil, ba putem ḑice cel maĭ iresistibil impuls şi cea maĭ bine venită ocasiune spre aceea, ca o parte din eĭ să trécă peste Carpaţĭ şi să influenţeze acolo o nouă ordine jurisdicţională.

Inscripţiunile de la biserica catedrală din Câmpulung ne-aŭ păstrat un document preţios despre aceea, că biserica acésta, reparată de Mateiŭ-Vodă la anul 1636, a fost la început zidită într'adevĕr de Radu Negru-Vodă la anul 1215.

Colegul nostru d-l Hasdeŭ are meritul d'a fi precisat seria ascendentă a Negrilor Basarabĭ până la Basarab-Ban (al luĭ Raşid), între

anii 1230—1241, în care el află pe Radu Negru-Vodă I. D-l Hasdeŭ însă, când află primele urme ale luĭ Radu Negru-Vodă pe la anul 1230, aşà cred, n'a susţinut nicĭ de cum, că acest Radu Negru-Vodă n'a existat şi n'a domnit şi înainte de anul 1230. Şi de óre-ce d-l Hasdeŭ a sciut să extindă dominaţiunea luĭ Alexandru-Vodă Câmpulungeanul de la anul 1350 până la anul 1365, adecă peste 55 de anĭ, cred că nimica nu ne împedecă d'a extinde şi domnia luĭ Radu Negru-Vodă I peste anul 1230 în sus încă cu cel puţin 30—40 de anĭ, aşà ca să ajungem cu el nu numaĭ peste anul zidiriĭ bisericiĭ din Câmpulung din anul 1215, dar chiar şi până la timpul fraţilor Asanĭ, carĭ probabil aŭ chemat într'ajutor în contra Grecilor chiar şi pe Fogărăşenĭ cu Radu Negru-Vodă, saŭ cu tatăl sĕŭ Negru-Vodă în frunte.

O coincidenţă maĭ naturală a împrejurărilor, spre a constată un fapt istoric din evul mediŭ atât de sărac de documente, arare-orĭ ni se dă, ca cele premise, ce probéză cu destulă evidenţă descălecarea luĭ Negru-Vodă cu Fogărăşeniĭ la Câmpulung, pe la finele seculuĭ XII saŭ la începutul seculuĭ XIII.

Prin acésta nu vreaŭ să afirm tot de-odată şi aceea, că acest Negru-Vodă, îndată după descălecarea sa a cuprins tótă România. Consolidarea acestuĭ stat sub un singur domnitor a urmat — cum s'a ḑis — numaĭ treptat şi succesiv.

S'aŭ dificultat inscripţiunile de la biserica cestionată din Câmpulung, ca apocrife, sub cuvînt, că înainte de anul 1366 n'a existat în România nicĭ o mânăstire, apoĭ că inscripţiunile acelea fiind aşezate numaĭ posterior pe timpul reparăriĭ bisericiĭ sub Mateiŭ-Vodă, la anul 1636, nu sunt basate pe documente contemporane cu zidirea de la anul 1215, etc.

Insă inscripţiunile acestea nu amintesc cu nicĭ un cuvînt, că biserica zidită la anul 1215 ar fi fost vre-o mânăstire, şi chiar Greceanu ḑice apriat, că la început a fost biserică de mir. Numaĭ cu timpul a luat caracter şi numire de mânăstire. De altă parte:

Inscripţiunea internă de la biserica din cestiune se provócă la: «*Cum scrie şi în cărţile cele bătrîne*», pe carĭ ceĭ-ce aŭ reparat biserica la anul 1636 aŭ trebuit să le fi vĕḑut, pentru că nu putem presupune o scornitură mincinósă de la eĭ, şi cu atât maĭ puţin de la Mateiŭ-Vodă.

Dar chiar dacă n'ar fi existat nicĭ un chrisov contemporan luĭ Negru-Vodă de la anul 1215, avênd noĭ chiar şi acum inscripţiunĭ contemporane pe bisericile zidite prin secol. XII şi XIII, ale Saşilor din Ardél, dintre carĭ—cum spun chronicele — chiar şi Negru-Vodă ar fi dus meşterĭ să zidéscă biserica aceea din Câmpulung,—şi maĭ vĕḑênd

şi aceea că chiar şi pe cele-lalte bisericĭ române, fie cât de vechĭ, se zugrăviaŭ titoriĭ cu numele lor, şi cu datul fundăriĭ, trebue să presupunem, că şi biserica din Câmpulung zidită la anul 1215 a avut atarĭ zugrăviturĭ, inscripţiunĭ, pomelnice, etc., pe carĭ ceĭ de la anul 1636 le-aŭ maĭ putut vedé pe ruinele bisericiĭ surpate numaĭ cu opt anĭ maĭ nainte, saŭ a le avé în próspĕtă memorie.

IV.

In nex causal cu reminiscenţele de la Câmpulung, permiteţi-mì să reflectez cu câte-và cuvinte şi la inscripţiunea genealogică a Monescilor din Veneţia inferióră, gravată în pétră şi pusă pe casa sa de Ionasc Mone, Protopop şi Notareş soboruluĭ mare din anul 1700. Genealogia familieĭ Mone de pe acésta pétră începe cu Grigorie Veneţianul, Vistiernic al luì Negru-Vodă între aniĭ 1185 — 1216, ceea-ce incide de minune cu timpul luĭ Negru-Vodă indicat maĭ sus.

Şi acéstă inscripţiune genealogică a fost dificultată din motive, că în ea se află o lacună chronologică între aniĭ 1279 şi 1390, şi că acest Protopop la anul 1728, când a compus acea genealogie, anevoie a maĭ àvut la îndemână documentele justificătóre din trecut.

Spre lămurirea acestor aparenţiĭ, trebue să observez, că eŭ, carele la anul 1860 am decifrat, încât s'a maĭ putut, acéstă inscripţiune de pe pétră cam deteriorată prin tempestăţĭ, luând de pe ea şi un facsimile, pe care apoĭ d-l Nic. Densuşianu l-a reprodus în «Columna luĭ Traian», din anul 1883, pag. 175, am făcut următórele băgărĭ de sémă: Maĭ întâiŭ mĭ-a bătut la ochĭ, că sculptorul a gravat aniĭ chronologicĭ marginal, la începutul rîndurilor chiar şi cu întreruperea cuvintelor, şi cu rĕmânerea anilor îndĕrăt de persónele la carĭ se refer, şi că între rîndurile indicate cu aniĭ 1279 şi 1399 n'a maĭ avut unde să supiinéscă săritura aparentă.— Alta că, pe când la începutul şi la sfîrşitul inscripţiuniĭ, descendenţa persónelor se indică cu cuvîntul *genuit*, de exemplu *Gregorius Venetus 1185 genuit Grigorascum 1216*, hic genuit Gregorium 1250, etc.,— pe atuncĭ de acì încolo, de la anul 1279 până la anul 1390 se continuă cu terminul *ex quo* (sub-înţelegêndu-se *descendunt) Mailat, filia Comana et II Gregorius, hi divisi*, etc., ceea-ce presupune cel puţin douĕ saŭ treĭ generaţiunĭ şi o împărţire a moşiilor între unchĭ şi nepoţĭ condivisionalĭ, carĭ suplinesc golul chronologic dificultat.

Referitoriŭ la isvórele, de carĭ s'a putut folosì Ionasc Monea la

compunerea genealogieĭ sale, pot da asigurarea din propria mea experienţă, că familiile boerescĭ din ţinutul Fogăraşuluĭ păstréză cu scumpĕtate documentele avitice în sicrine depuse la seniorii lor, şi le grijesc ca Israiltenii sicriul cu legile luĭ Moise.

Intre acestea şi acum se maĭ găsesc chrisóve vechĭ în original saŭ copie şi traducerĭ legalisate, precum sunt: Chrisovul luĭ Mircea Vodă din anul 1392, prin care se confere boerilor Stanciu Egumenul şi frateluĭ sĕŭ Călin satul Scoreĭ; din anul 1400 boerilor Micu şi Stoia satul Mundra; din anul 1417 boerilor Borcea şi Călian Vadul Şercaiĭ; maĭ departe chrisovul luĭ Vlad-Vodă II din anul 1432, prin care se confer luĭ Roman satul Voivodenĭ, Săsciorĭ şi Sâmbăta; din anul 1437 luĭ Tatul, Ursul şi Bera satul Mărginenĭ; apoĭ al luĭ Vlad III din anul 1452 dat boeruluĭ Stanciu Mailat din Dezsani, etc. Aceste şi alte asemenea chrisóve vechĭ, scrise în limba paleoslavică, aŭ fost revĕḑute maĭ întâiŭ prin căpitanul suprem al Fogăraşuluĭ Paul Thomori, ajuns maĭ târḑiŭ Archiepiscop de Calocea, căḑut în bătaia de la Mohács, 1526, expedând despre ele sentinţe aduse în scaunul de 12 boerĭ *juxta ritum et veterem huius terrae Fogarasiensis consuetudinem*, spre recunóscerea drepturilor exemţionale. Intre ast-fel de sentinţe aflăm şi pe a boerilor Sandor de Vist, cu provocare directă la chrisovul original de la Mircea-Vodă.

Chrisóvele acestea vechĭ reţinêndu-se se reînoiaŭ cu diplome nouĕ scrise în limba latină, maĭ târḑiŭ maghiară, sub titlul de *nova donatio*. Boeriĭ eraŭ datorĭ din timp în timp să-şĭ continue arborele genealogic al familieĭ sale prin inquisiţiunĭ la faţa loculuĭ, că alt-cum cădeaŭ din prerogativele lor, numindu-se apoĭ *boerĭ căḑuţĭ*, iar moşiile lor deveniaŭ fiscale.

Intre ast-fel de împrejurărĭ, stă afară de tótă îndoéla, că şi Ionasc Mone a trebuit să aibă archivul familieĭ sale, din care a putut compilà tabla sa genealogică.

Ce e drept, istoriograful e dator să examineze urmele istorice cu sonda criticeĭ celeĭ maĭ severe, dar despre altă parte să nu cadă în patima scepticismuluĭ d'a dificultà cu orĭ-ce preţ anticităţile şi tradiţiunile naţionale.

Tradiţiunea despre Negru-Vodă e atât de înrădăcinată în memoria poporuluĭ nostru, încât negaţiunile tuturor savanţilor din lume nu sunt în stare d'a le alterà saŭ d'a le şterge nicĭ în veciĭ vecilor.

Vox populi—vox Dei!

V.

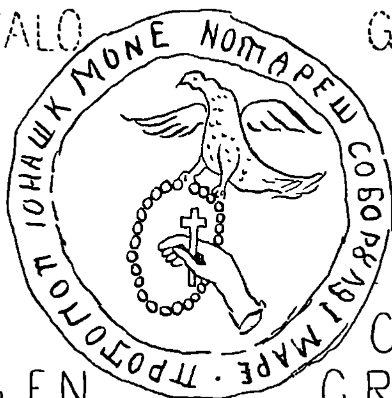
După aceste excursiunĭ, reîntorcêndu-mĕ la firma discursuluĭ meŭ, regret că nu am putut ridicà pe Ugrinus al nostru de la anul 1291 la însemnătatea unuĭ eroŭ romantic, a unuĭ fĕt-frumos din poveştĭ, carele să vĕ cuceréscă admiraţiunea!

A intrat şi el în istoria Românilor ca Pilatus în Credo, dar parale— nu face!

Mulţumind pentru graţiósa pacienţă, cu care aţĭ ascultat modestul meŭ discurs, vĕ rog să-mĭ păstraţĭ binevoitórea consideraţiune şi pe viitor!

Să trăéscă Academia Română!

VIXiT GRi· VENETUS ANNO DOMINI
1185) GENEALO GIA AUTHEN
TICA MO NESTICA
GREGO RĪ VENETUS
THESAURA RĪ VAIVODAE
NIGRO : A QVO DONATUS
IV VALiBUS Cū SILVIS ET
CAMPIS: GEN. GRiGORASCUM

A. 1216). HICG.GRiGOR, EX QVO MAiLAT FI
1250) LiA KOMANA ET II GRiGOR · HI DIVISI
1279) M. IĀ VAL KUTSULATA. K. II VAL. G. III VAL
1390) VENECZIĀ ETRIVOLŪ SALSū SORT S IIIIII
GR. GEN. III GRIGOR KOMAN SZTOIKA THOM: DIVISi
GR QVARTĀ INTEGRA SORTiT, GEN STEPHANū GR.
1449) HICG·SALAMONĒ (A MATRE MONE DICT:)
ET STEPHANū MONE. SALAMON. GE MANMONE
1499) HIC G. STEPHAN MONE II · HiC GEN VOIK
MONE. HIC G. MAN MONE. HIC GEN IOANĒ MONE
EX QVO IONAS MONE V. VICAR, A 1728
ERECTO

S'aŭ desemnat prin mine după însuşĭ pétra ce se află pe casele cele vechĭ ale luĭ Ionask Mone în Veneția de jos.—Sign. aci a. 1860.— *Puşcariu,* Pretor.

RĔSPUNSUL D-LUI B. PETRICEICU-HASDEU

LA

DISCURSUL D-LUĬ IOAN PUŞCARIU

Să fiĭ bine venit între noĭ, dorite colegă!

Cerusem eŭ însumĭ şi sunt fericit de a te salutà din partea Academieĭ Române. Acéstă plăcută sarcină o îndeplinesc pentru a doua óră. Prima dată, sunt acum 20 de anĭ, rĕspunseĭ acì la discursul de recepţiune al luĭ Ion Ghica; astăḑĭ, cu aceeaşĭ veneraţiune şi cu aceeaşĭ dragoste—dragoste nefăţarnică şi veneraţiune neslugarnică—rĕspund luĭ Ioan Puşcariu.

Ca şi D-ta, Ion Ghica erà om de litere şi bărbat politic tot-odată. Ion Ghica lucrase aicĭ între noĭ, şi de aceea ne este nouĕ maĭ bine cunoscut. D-ta însă viĭ de dincolo, din miaḑă-nóptea némuluĭ românesc, unde lupta contra intemperielor de tot felul este maĭ grea şi cerul e adesea maĭ întunecos decât la noĭ, acolo aĭ muncit şi de aceea nouĕ ăstora ne eştĭ maĭ puţin cunoscut. Mulţĭ nu sciŭ la noĭ, că Puşcariu a fost şi poet, cântând «Strugurii» şi «Mĕrul», a fost şi naturalist în «Consideraţiunĭ despre timp şi spaţiŭ,» a fost şi filolog, şi publicist şi... şi nu este de mirare într'o naţiune tînĕră încă. In adevĕr, într'o civilisaţiune bătrână tóte ramurile culturiĭ sunt de mult aşezate solid pe nisce base definitive, ast-fel că fie-care ramură înfăţişéză o specialitate vastă, suficientă ea singură pentru avîntul unuĭ geniŭ orĭ cât de puternic. Nu aşà este la începutul uneĭ nouĕ civilisaţiunĭ, unde nimic nu e pregătit de maĭ nainte, tóte sunt în aşteptare, tóte sunt de dorit, şi iată de ce acolo talentele maĭ energice, unele maĭ bine, altele maĭ rĕŭ, se apucă de tóte, dornice de a deschide tóte uşile viitoruluĭ. In Germania actuală un Leibnitz s'ar fi distins într'o singură

specialitate; la debutul însă al sciinţeĭ germane, Leibnitz a trebuit să fie şi filosof, şi matematic, şi filolog, şi istoric, şi jurist, adecă nu uni-specialist, ci multi-specialist de nevoie. Talentele diferă între ele, unele maĭ marĭ, altele maĭ micĭ, dar principiul este acelaşĭ. România n'a avut pe uriaşul Leibnitz; a avut totuşĭ pe o tréptă modestă pe un Asachi saŭ pe un Eliade, carĭ aŭ fost siliţĭ a se vîrî în tóte, scotocind pretutindenea. Eŭ nu acus dar pe Puşcariu de a fi scris versurĭ saŭ de a-şĭ bate capul cu probleme ortografice, ci din contră: îl justific pe de o parte, pe de altă parte constat marea vivacitate a inteligenţeĭ sale.

Noul nostru coleg este un Ardelén, Ardelén în tótă puterea cuvîntuluĭ, condiscipol cu Bărnuţ şi cu Papiŭ, şi tocmaĭ acì îĭ stă importanţa luĭ, căcĭ nimenea maĭ bine, prea puţinĭ d'o potrivă, aŭ brodit adevĕratele nevoĭ ale Ardéluluĭ, fie în politică, fie în sciinţă.

Ca om de acţiune, d-l Puşcariu a înţeles şi a propagat prin propriul sĕŭ exemplu, că politica cea maĭ sănătósă şi cea maĭ sigură pentru fraţiĭ noştri de dincolo este de a biruì pe duşmanĭ prin cultură. O probă îmĭ ajunge. Pus în capul uneĭ fundaţiunĭ, anume a Macedonénuluĭ Gozsdu, d-l Puşcariu a rădicat fondul de 93 miĭ florinĭ la aprópe 3 milióne de francĭ, din al cărora venit se dă astăḑĭ vr'o sută treĭ-ḑecĭ de stipendiĭ anuale la studenţĭ săracĭ romànĭ.

Ca om de sciinţă, d-l Puşcariu a priceput că la Româniĭ de peste Carpaţĭ multiseculara luptă contra elementelor cotropitóre, vigórea de resistenţă şi vitalitatea din ce în ce maĭ sporindă, se întemeiéză de la început pe instituţiunea kinezaturilor, pe existenţa uneĭ nobilimĭ naţionale, pe o aristocraţie curat românéscă, după cum a fost şi la noĭ ceştĭ de la Dunăre. Fără o boierime pămînténă ca sîmbure, ca rădăcină, fără o asemenea boierime, o democraţie naţională nu se póte nasce, ci se va desvoltà numaĭ dóră un cosmopolitism democratic. Cele douĕ volume, cuprinḑênd documente în mare parte descoperite de însuşĭ d-l Puşcariu, despre familiile nobile române de peste Carpaţĭ, aruncă o viuă nouă lumină asupra istorieĭ Româninimiĭ de acolo; şi unicul regret al meŭ este că nu se publică maĭ curînd alte tesaure documentale, culese tot de iubitul nostru coleg în curs de un semi-secol şi maĭ bine.

Dar ce ḑic eŭ despre *semi-secol!* când d-l Puşcariu e aprópe octogenar, póte maĭ veteran decât noĭ toţĭ ceĭ-lalţĭ din Academie. Şi profit de acéstă împrejurare a vîrsteĭ, venerabile d-le Puşcariu, profit, pe de o parte pentru a-ţĭ urà mulţĭ anĭ de activitate ulterióră pe aceeaşĭ cale, pe de altă parte pentru a stigmatisà acì acea nouă direcţiune a juninmiĭ actuale ḑise române, care cârtesce ne 'ncetat contra bătrânilor, uniĭ asasinând babele din teorie, alţiĭ din teorie colomniând

pe moşnegĭ. Noĭ ăştia, moşnegiĭ, şi suntem cam mulţĭ în Academie, să ne rĕsbunăm: să ne rĕsbunăm binecuvîntând tînĕra generaţiune şi dorindu-ĭ să ne întrécă. Dacă noĭ am făcut prea puţin, de! cu atât maĭ lesne va fi întrecerea pentru urmaşiĭ noştri, pe când noĭ, iniţiatoriĭ, din nenorocire, nu aveam pe cine să întrecem, trăgênd brasdă prin ţelină.

Încă odată, să fiĭ binevenit între noĭ, moşule Puşcariu, acela care la 1848 ţi-aĭ căpĕtat numele de *stegar al Românilor* pe câmpul Libertăţiĭ de la Blaj!